

ES-SİRETÜ'N- NEBEVİYYE (Olayların Sunuluşu ve Tahlili, Dersler ve İbretler)

Yazar: Ali es-Sallabi, (Beyrut: el-Mektebetü'l- Asriyya, 2006, 2 cilt, 1022 sayfadır.)

Kitap Değerlendirmesi

Muhammed KARAMERYEM*

Makale Geliş: 04.02.2021

Makale Kabul: 12.04.2021

Hız. Peygamberin hayatını ve yaşadığı dönemi öğrenmenin önemli kaynaklarından biri siyer eserleridir. Siyer başlığı altında telif edilen bu eserlerin konusu, müşterek veya benzer olsa da üslup ve yaklaşım bakımından farklılaşmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri de Hız. Peygamberin hayatını eleştiri ve sorgulama olmaksızın analiz edip oradan çıkarımlarda bulunan tahlilî siyer yazıcılığıdır. Buna örnek teşkil eden: Libyalı yazar Ali Sallabi (علي الصلابي)'nin, telifi 2000

* İstanbul Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul, Türkiye, mkaramaryam@org.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8832-1674.

Atf için; Muhammed Karameryem, “Es-Siretü'n- Nebeviyye (Olayların Sunuluşu ve Tahlili, Dersler ve İbretler)”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1 (2021): 203-214.

Copyright © 2021. Telif hakkı yazar(lar) tarafından YDUILAF'a devredilmiştir. Bu makale, Creative Commons Atf Lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

yılında tamamlanıp ilk baskısı 2006’da yayınlanan *es-Siretü’n-Nebeviyye* (Olayların Sunuluşu ve Tahlili, Dersler ve İbretler) “السيرة النبوية – عرض وقائع وتحليل أحداث” adlı eseridir.

Tanıtacağımız bu esere geçmeden önce yazarın hayatı ve ilmi yolcuğuna değinmenin, eserde geçen düşüncelerini anlamak ve yorumlamak açısından yararlı olacağı kanaatindeyiz. Zira bir kişinin duygu ve düşünceleri yaşadığı çevre ve içinden geçtiği süreçlerden bir şekilde etkilenebilmektedir. Sallabi 1963 yılında Libya’nın Bingazi şehrinde dünyaya gelmiştir. Lisans eğitimini Medine İslam Üniversitesi Dâvet ve Usulu’-d- Din Fakültesinde tamamlamış, yüksek lisans eğitimine Sudan Ümmü Derman İslam Üniversitesi’nde devam etmiş, doktorasını da yine aynı üniversitede “*Kur’an-ı Kerimde Temkin Anlayışı*” adlı çalışması ile tamamlamıştır.

Türkiye ve Osmanlı’ya karşı sempati besleyen ve saygı duyan yazarın, Hulafa-i Râşidîn, Emeviler, Eyyubiler, Selçuklular, Osmanlı dönemleri başta olmak üzere tarih alanına dair birçok eseri bulunmaktadır.

es-Siretü’n-Nebeviyye çalışmasına gelecek olursak; eserin orijinal Arapça nüshası iki ciltten oluşup, ilk cildi İslam öncesi Arap toplumunun anlatımından başlayarak Bedir savaşı öncesine kadar devam ederken; ikinci cildi Bedir Savaşından başlayıp Hz. Peygamberin vefatı ve onun hakkında yazılan mersiye şiirleriyle son bulmaktadır.

2000 yılında Medine’de Mescid-i Nebevi’de kaleme alınan eser, ilk olarak 2012 yılında Mustafa Kasadar, Sadullah Ergin ve Şerafettin Şenaslan tarafından Türkçeye çevrilip, tashihi ve son okuması Mustafa Kasadar tarafından yapıldıktan sonra Ravza yayınlarınca iki cilt

olarak neşredilmiştir.

Yazarın bu eseri kaleme alırken, aslında doktora tezi ile bağlantılı bir amaç güttüğünü söyleyebiliriz. Nitekim yazar, önsöz bölümünde siyer ilminin önemi ve İslam toplumunun yeniden söz sahibi olması (yeryüzünde temkine kavuşması) bağlamında “Bu ümmeti iktidara getirmenin, izzet, şeref ve itibarını iade etmenin ve Allah’ın şeriatını hâkim kılmanın ancak nebevî yola bağlı kalmakla gerçekleşeceğine dair köklü bir kanaat taşıyordum.” (s.7) ifadelerini kullanır. Sonraki cümlelerinden de anlaşılacağı üzere Sallabi, es-Siretü'n- Nebeviyye’yi kaleme alırken Hz. Peygamberin hayatından gerekli ders ve ibretleri aktararak günümüz İslam dünyasının kalkınmasını ve dünya çapında yeniden söz sahibi olmasına katkı sağlamayı, bu yönde yol gösterici bir rol üstlenmeyi amaçlamaktadır. Eserinde günümüz Müslüman ülke liderleri ve İslami örgütlere seslenerek bu amacını ortaya koyar. Ayrıca Resul-i Ekrem’in hayatından bir kesit aktarıp onu uzunca kritik etmesindeki amaçlarından birinin de siyer-i Nebinin aşırı özetlenmesinin yanlışlığını kanıtlamaya yönelik olduğunu ifade eder.

Eserin sonuna geldiğimizde yazarın bu amaçlarına bağlı kaldığını söyleyebiliriz. Nitekim Hz. Muhammed’in hayatından aktardığı her olay sonrası günümüz Müslümanları için sıraladığı çıkarımlar yer alır. Bunun yanında, az da olsa yazarın bazı yerlerde anakronizme düştüğü de görülür.

es-Siretü'n- Nebeviyye; önsöz, içinde konu başlıklarına ayrılan 17 bölüm, sonuç, Arapça alfabetik sıralamaya göre tasnif edilmiş kaynakça bölümü ve içindekilerden oluşmaktadır.

Önsöz: Yazar, 7 sayfalık önsözünde (s. 5- 12) siyer ilminin önemi ve İslam dinindeki yerini şu cümlelerle ifade ediyor: “Bu ümmeti iktidara getirmenin, izzet, şeref ve itibarını iade etmenin ve Allah’ın şeriatını hâkim kılmanın ancak nebevî yola bağlı kalmakla gerçekleşeceğine dair köklü bir kanaat taşımaktayım.” (s.7) Sallabi’ye göre Hz. Peygamberin hayatının Müslümanlar için yönlendirici ve öğretici yönleri bulunmaktadır, kendisi İslam âleminin de bunlardan yararlanmasını gerekli görmektedir. Daha sonra yazar; “o günler hayatımın en güzel günleri oldu. Araştırma esnasında gurbetimi unuttum, kaynakların içinde yer alan elmaslar ve hazineler ile iç içe yaşadım” cümleleriyle eseri kaleme aldığı süreçteki duygu ve düşüncelerine yer vermiştir (s.10). Önsöz bölümünün sonuna doğru Sallabi, Allah’tan bu çalışmasını hâlis olarak kabul etmesini niyaz ederek cümlelerine şu şiir mısralarıyla son veriyor:

Topal olduğum hâlde kavmin kervanı peşinde yürüyorum,
 Böylece karşılaştığım eğriliğin telafisini umut ediyorum,
 Beni geçmelerinden sonra onlara ulaşırsam eğer,
 Gökyüzü rabbi için; insanlar için, çokça çıkış yolu var,
 İnsanlardan kopuk, yerin kurak bir bölgesinde kalırsam eğer,
 Bu durumda hiç yoktur topal olan kimseye zarar. (S. 12)

es-Siretü’n- Nebeviyye’nin 17 bölüm içerisinde yer alan her konusunda, Hz. Peygamberin hayatının bir kesiti hikaye üslubunda anlatılmış ve konu analiz edilerek yazarın vardığı ders ve ibretler sıralanmıştır.

Birinci Bölüm: Altı konudan oluşan birinci bölümde (s. 15 – 71) Hz. Muhammed’in peygamberliğinden önce vahyin inişine kadar vuku bulan önemli tarihi olaylara yer verilmiştir. Bi’set öncesi var olan medeniyetler (dönemin süper güçleri), Arapların soyları, Hz.

Peygamberin doğumu ve Hz. Hatice ile ticareti de yine bu bölümde işlenmiştir.

Muhammed İzzet Derveze ve diğer birçok Arap yazar gibi Sallabi de İslam dininin Arap yarımadasına indirilme nedeninin Arapların faziletleri olduğunu belirttikten sonra düşüncelerini şu cümlelerle temellendirmektedir “... bu toplum, toplumların en hayırlısıdır. Onun için Resulullah onlardan seçildi. (...) diğer kavimler her ne kadar ilim, kültür, şiir ve felsefe alanlarında üstün iseler de, Arapların ulaşıp yakaladıkları temiz fitrat, hür kalp ve üstün ruh gibi değerlere ulaşamamışlardır.” (s. 39-40)

Hz. Peygamberin Hz. Hatice ile evliliği ve erkek çocuklarının neden uzun yaşamadıkları hakkında Sallabi şu görüşleri ileri sürmektedir: “Hz. Peygamberin, annemiz Hatice ile evlenmesinden, Onun şehevi arzulara ve dünyevi zevklere önem vermediği anlaşılmaktadır. Eğer buna önem verseydi tıpkı diğer gençler gibi yaşça kendinden daha küçük veya kendisinden büyük olmayan biriyle evlenirdi.” (s. 68) “Hz. Peygamber çocuklarını kaybetme acısını da çekmiştir. Allah teala istedi ki, Hz. Peygamberin hiçbir erkek çocuğu yaşamasın. Maksat bazı insanların onlar sebebi ile fitneye girmelerine ve onlara peygamberlik nispet etme iddiasına davetiye çıkarmasını. Bundan dolayı Allah, Hz. Peygamberin nefsâni ihtiyaçlarını gidermesi için ve ona buğzeden bir insanın onun kamil olan erkekliğine halel getirmemesi için veya uydurmacıların onun hakkında yalan haberleri yaymamaları için ona erkek çocukları verdi ve sonradan daha küçükken canlarını aldı.” (s. 68)

İkinci Bölüm: Dört başlıktan oluşan bu bölümünde (s. 79 – 124) ise vahyin nazil oluşu ve gizli davet dönemine yer verilmektedir.

Yazara göre Mekke dönemi Müslümanlar açısından yasama sürecinden ziyade bir oluşum süreci olup eğitim ve terbiye öncelmiştir. (s.115) Sallabi, Hz. Peygamberin Mekke’de sahabeleri yetiştirme metodundan yola çıkarak erdemli bir şehrin yöneticisinde olması gereken özellikleri sıralayarak her birine Kur’an-ı kerimden ayetlerle örnekler vermektedir. Ona göre bu özellikler şunlardır: (s. 125)

- Nefsine hâkim olmak ve şehvani duygulara karşı iffeti tercih etmek.
- Öfkesine hâkim olup bağışlayıcı ve hoşgörülü olmak.
- Yumuşaklığı da sertliği de dengeli ve yerine göre kullanmak.
- Allah’a itimat ederek özgüven sahibi olmak.
- Kuvvetli hafızaya sahip olmak.
- Tasavvur ve hayal gücünün kuvvetli olması.
- İlim sevdalısı olup onu tahsil etmek için çaba sarf etmek.
- Zayıf kimselere karşı şefkatli olmak.
- İktidar ve güç sahibi olduğu halde affedebilmek.
- “Aşiretine” karşı cömert olup ikramlarda bulunmak.
- Belâgat ve hitabet sahibi olmak.
- Hüsn-ü Tedbir sahibi olmak.

Üçüncü Bölüm: Eserin üçüncü bölümü (s. 131 – 196) üç başlığı içermekte olup “Aleni Davet Dönemi” ile birlikte müşriklerin İslam çağrısına karşı açtığı savaşta kullandıkları metotlara yer vermektedir.

Dördüncü Bölüm: Dört başlıktan oluşan dördüncü bölümde (s. 205 – 246) ise Habeşistan’a hicret, “Taif sınaması” ve ardından “İsrâ ödülü” konularına yer verilmiştir. Müslümanların Habeşistan’a hicretlerini anlattıktan sonra yazar, buraya hicret edenlerin amaçları

için: “kendi canlarını kurtarmak için oraya gittiklerini iddia etmek yersizdir ve sağlam temellere dayanmamaktadır. Eğer öyle olsaydı, Habeşistan’a, kendini korumaktan aciz, toplumsal konumu olmayan kimselerin gitmiş olması gerekirdi halbuki durum tam tersidir. En büyük işkenceler zayıf kimselere ve kölelere yapıldığı halde onlar hicret etmediler. Hicret edenler kuvvetli ve itibarlı kimselerdi ve muhacirlerin çoğunu Kureyşliler temsil ediyordu” ifadelerini kullanmaktadır. (s.208)

Beşinci Bölüm: Hz. Peygamberin kabileleri dolaşması ve sahabilerin Medine’ye hicret etmelerinin yer aldığı beşinci bölüm (s. 253 – 287) dört konuyu içermektedir. Medine’ye hicretin anlatımı bağlamında Sallabi, hicrete hazırlığın iki aşamada gerçekleştirildiğini ifade etmektedir: Birinci aşama hicret edeceklerin karakter ve kişiliklerine uygun hazırlıklar, ikinci aşama ise hicret edilecek yerin doğru seçilmesine yönelik hazırlıklar olmuştur. (s. 286) Bu bağlamda yazar Habeşistan ile Medine’yi karşılaştırarak şöyle demektedir: “Habeşistan daha ziyade siyasi sığınma özelliği taşıyordu. Oradaki Müslüman topluluk da kâmil bir Müslüman toplumundan çok yabancı diaspora vasfına sahipti.” (s.286)

İslam dininin indirilmesi için neden Arap yarımadasının seçildiği sorusuna benzer olarak Medine’nin neden İslam devleti için bir başkent olarak seçildiği sorusuna da yazar, “Allah’tan başka kimsenin bilmediği çok sayıda hikmet barındırmakta” ile başlayan cümlesini şöyle devam ettirmektedir: “Medine savaş bakımından doğal korumasıyla diğer şehirlerden farklıdır. Arap yarımadasında o anda ona yakın hiçbir şehir bu hususta onunla yarışmamaktadır.” (s.287)

Altıncı Bölüm: Eserin altıncı bölümü (s. 295 – 325) iki konudan oluşmakta olup temelde Hz. Peygamber’in Hz. Ebu Bekir ile birlikte Medine’ye hicret etmesini ele almaktadır.

Yedinci Bölüm: Medine’de kurulan “İslam Devletinin Temel Unsurları”nın yer aldığı yedinci bölüm (s. 329-421) kendi içerisinde altı başlığa ayrılmaktadır. Yazar bu bölümde İslam devletinin kurulması sonrası kurumsallaşması, Ensar ile Muhacirler arasında ilan edilen kardeşliğin yanı sıra Medine vesikası, ilk seriyeler, sahabilere her koşulda verilen eğitim ve vahyedilen yeni emir ve yasaları içermektedir.

Ensar ile Muhacirin kardeş ilan edilmesi bağlamında, Sallabi bu kardeşliğin zamanlaması ile ilgili farklı görüşler ileri sürmektedir. Ona göre bir kısım rivayetler kardeş ilan etmenin Mekke’de hicretten önce gerçekleştirildiği yönünde iken; bir başka rivayetler de bunun Medine’de hicretten sonra gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Ancak kendisi Mekke’de bir kardeşleşmenin cereyan etmediğini, bunun Medine’de vuku bulduğunu söylemektedir. (s.343)

Birinci cildin son bölümünü oluşturan, Hz. Peygamberin Hz. Aişe ile evliliği hususunda Sallabi, Hz. Muhammed ile söz konusu eşi arasında yaşça pek fazla fark olmadığını vurgulamış ve buna kanıt olarak da aşağıdaki hadiseyi zikretmiştir: “Allah resulü ile Hz. Aişe yarış yapıyordu. Bazen Hz. Aişe onu geçiyor bazen Hz. Muhammed kendisini geçiyor ve şöyle buyuruyordu: Bu ona karşıdır.” (s.422)

Sekizinci Bölüm: Eserin ikinci cildi ise sekizinci bölüm (s. 7-85) ile başlamaktadır. Sekiz başlıktan oluşan bu bölümde Bedir Savaşı, savaş öncesinde yapılan hazırlıklar, ganimetler ile ilgili Müslümanlar arasında vuku bulan anlaşmazlıkların yanı sıra yazarın bu

anlatılanlardan elde ettiği ibret ve dersler ile Bedir ve Uhud savaşları arasındaki süreç ele alınmıştır.

Dokuzuncu Bölüm: bu bölüm (s. 91-149) Uhud savaşına tahsis edilmiş ve savaş öncesi hazırlık, savaşın vuku bulması, savaş sonrası meydana gelen olaylar ve bunlardan çıkarılan ders ve ibretler başlıkları altında dört ayrı konudan oluşmaktadır.

Onuncu Bölüm: Uhud ile Hendek savaşları arasında meydana gelen önemli olayları içeren onuncu bölüm (s. 155-218) ise altı konudan ibarettir. Bu bölümde yer alan önemli konulardan biri Hz. Aişe'nin maruz kaldığı İfk (İftira) hadisesidir (s. 210 – 218). Sallabi bu olayı, kronolojik bir şekilde anlattıktan sonra “İfk Hadisesi Ayetlerinden Çıkartılacak Edep Dersleri ve Önemli Hükümler” başlığı altında İfk hadisesi hakkında nüzul olan ayetler bağlamında konuyu incelemektedir.

On Birinci Bölüm: Dört konudan oluşan on birinci bölümde (s. 223 – 257) Hendek Savaşı'na detaylıca yer verilmiştir.

On İkinci Bölüm: Hendek savaşı ile Hudeybiye Antlaşması arasında geçen tarihi süreçteki önemli olayların incelendiği bu bölüm (s. 261 – 290) üç konudan oluşmaktadır. Bu bölümün ilk konusu, Resul-i Ekrem'in, Zeyd b. Harise ile boşanması sonrasında Zeyneb bint Cahş ile evlenmesidir. (s. 261-266) Sallabi bu bölümde söz konusu olayı “Hz. Peygamberin Zeynep ile evliliğinin hikmeti” başlığı altında detaylıca irdelemiştir. (s. 263)

On Üçüncü Bölüm: Hudeybiye Antlaşması “Apaçık Bir Fetih” başlığıyla on üçüncü bölümde (s. 295-333) ele alınmıştır. Üç konudan oluşan bu bölümde söz konusu antlaşmanın tarihi, sebepleri ve yol

açtığı sonuçlar incelenmiş ve bölüm yazarın bu olaydan çıkarttığı ders ve ibretler ile sonlandırılmıştır.

On Dördüncü Bölüm: Bu bölüm (s. 337 – 387) de “Hudeybiye Antlaşması ile Mekke’nin Fethi Arasındaki Cereyan Eden Önemli Olaylar” başlığı altında beş konudan oluşmaktadır. Hayber muharebesi (s. 337), Hz. Peygamberin Safiyya bint Huyey (s. 347) ve Meymuna bint el- Haris (s. 367) ile farklı zaman aralıklarında evliliği, Mute savaşı (s. 374) ve Zâtü’s-selâsil muharebesi (s. 387) bu bölümün konu başlıklarını teşkil etmektedir.

On Beşinci Bölüm: Mekke’nin fethi on beşinci bölümde (s. 395- 427) üç konu başlığı altında ele alınarak fethin sebepleri ve hazırlıkları ile başlanıp, Hz. Peygamberin “Mekke’ye tevazu içerisinde” girdikten sonra fetihden çıkartılacak ders ve ibretler aktarılmıştır.

On Altıncı Bölüm: Huneyn ve Taif gazveleri, dört konudan oluşan on altıncı bölümde (s. 431 – 459) incelendikten sonra Sallabi, iki ciltlik eserinin son ve On Yedinci Bölümünü (s. 463- 551) Tebük gazvesine ayırmıştır. Sekiz konudan oluşan bu bölüm “Güçlük” diye de nitelendirilen Tebük gazvesinin tarihi, sebepleri ve gazvenin vuku bulması ile başlayıp, Müslümanların Medine’ye dönüşü sonrası meydana gelen önemli olaylar ve veda haccı ile devam eder.

Son olarak Hz. Peygamberin hastalanması eserde ayrı bir konu başlığı altında ele alınır. Hz. Peygamberin hastalığına binaen Hz. Ebu Bekir’in Müslümanlara namaz kıldırması ve ilerleyen günlerde Hz. Peygamberin vefatı öncesi son saatler ve daha sonra vefatı olaylarına bu konu başlığında yer verilmiştir.

Sallabi es-Siretü'n- Nebeviyye adlı eserini Hz. Peygamberin vefatı hakkında söylenen mersiyeler (s. 551) ve sonsöz (s. 554) ile bitirir.

Eserin kaynakça bölümü (s. 557) kaynaklar ve araştırmalar başlığı altında Arapça alfabetik sıralamaya göre zikredilmiştir. Sallabi'nin bu eseri yazarken faydalandığı toplam 371 kaynak ve araştırma arasında hiçbir batılı yazarın eserinin yer almaması dikkat çekicidir. Bunun nedeninin, başta da değindiğimiz gibi, yazarın içerisinde yetiştiği çevre ve düşünce dünyası ile ilgili olabileceği görüşündeyiz. Kanaatimizce bu durum eser hakkında bir eksiklik addedilir. Zira olayların ele alınması, aktarılması ve yorumlanmasında aynı çizgiye sahip görüşlerin yanında farklı düşüncelere de yer verilmesi, eserin içeriğini daha zengin kılabilir ve ondan sağlanan yararı arttırabilirdi. Ayrıca ele alınan olaya da farklı boyutlar katabilir ve değişik bakış açılarıyla okunmasına da vesile olabilirdi. Malum, tesadüm-ü efkârdan ve tehalüf-ü ukulden hakikat tezahür eder.

es-Siretü'n- Nebeviyye (Olayların Sunuluşu ve Tahlili, Dersler ve İbretler) ismiyle eserin, etrafında oluşan iddia ve beklentileri karşıladığını söylemek mümkündür. Bu husus eserde Hz. Muhammed'in hayatına dair aktarılan her olayın sunulması ve daha sonra kritik edilerek ondan çıkarımlarda bulunulması şeklinde açıkça görülebilir. Bunun yanı sıra eserin muhteva bakımından, akademik bir yaklaşımdan ziyade belli bir görüş ve ideoloji etrafında, eleştirel bakış açısı ve sorgulamadan yoksun bir üslupla telif edildiği bilinmelidir. Bu detay göz önünde bulundurularak okunduğunda eser, beklentileri karşılamış olabilir. Aksi takdirde, Hz. Aişe'nin yaş meselesinde de olduğu gibi, birçok soru işareti cevapsız kalabilir. Başta da belirttiğimiz

üzere, bu durum yazarın içinde yetiştiği çevre ve beslendiği kaynaklarla izah edilebilir.